

Роман Олексенко
*доктор філософських наук, завідувач
кафедри філософії Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
(м. Мелітополь)*

АКТУАЛЬНІСТЬ З'ЯСУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Проблема аксіологічних основ ринкових відносин хоча й цікавить сучасних учених, проте мають місце прогалини в її філософському осмисленні. Проблема цінностей з'явилася одночасно з виникненням філософії, а нині знову виникає питання аксіологічного осмислення процесів становлення і розвитку ринкових відносин і особистості підприємця зокрема. Все це є актуальним у контексті аксіологічних вимірів багатовимірної сутності філософії ринкових відносин.

Серед сучасних учених-гуманітаріїв існують різні підходи до дослідження проблеми ринкових відносин. Економісти у підприємницькій діяльності схильні на передньому плані бачити абстрактно-теоретичні положення, що впливають із розвиненого товарно-грошового господарства, оперуючи поняттями «свобода вибору», «відповідальність за прийняті рішення», розглядаючи підприємця в основному як «максимізатора прибутку».

Не зважаючи на певні зусилля з вивчення проблем підприємницької діяльності, стає очевидним, що ця діяльність досліджується лише в соціально-історичному, психологічному і чисто економічному аспектах; це свідчить про певну односторонність думок і не забезпечує ціннісно-філософського уявлення цілісної природи підприємницької діяльності. Зазначене спонукало нас до дослідження ціннісних основ підприємницької діяльності в умовах становлення і розвитку ринкових відносин у сучасній Україні та до з'ясування багатовимірної сутності філософії ринкових відносин. Актуальність обраної теми обумовлена також необхідністю пошуку нових філософських підходів до вивчення динаміки ціннісних орієнтацій в умовах глобалізації, інтернетизації, розширення міжнародного ринкового співтовариства і пов'язаних із цим духовних змін у долі сучасної людини та цивілізації.

Новий етап у пошуку нових моделей підприємницької діяльності настає з 1990-х років ХХ століття, коли обґрунтування ціннісних орієнтацій її розвитку слугує найважливішим напрямом філософії ринкових відносин, проектування суспільства на розвиток соціально-орієнтованої підприємницької діяльності.

Методологією дослідження є стратегічне прогнозування креативного розвитку в усіх сферах людської життєдіяльності через сценарний підхід. Підприємництво, як і будь-яке інше явище людської життєдіяльності, в найзагальнішому вигляді виступає як суб'єкт і об'єкт культури, тому в ньому, з одного боку, відображені всі соціокультурні протиріччя сучасного суспільства, а з іншого – воно породжує нові протиріччя як у матеріальному виробництві, так і в суспільній свідомості. Практика показала, що в

тому суспільстві, у якому політичні інститути, економічні умови і самопочуття народу повно й багатогранно відображають потреби суспільства в цивілізованому розвитку, послідовно реалізуються ідеали добра, справедливості і розсудливості. Це означає, що розв'язання проблеми формування аксіологічних основ підприємницької діяльності та всієї господарської суспільної системи у нових економічних умовах можливе лише на основі стійких ціннісних орієнтацій, які набувають характеру норм і визначають форми поведінки членів цього суспільства. Тому актуальність дослідження аксіологічних основ підприємницької діяльності безперечна.

Проблеми становлення філософії ринкових відносин відображені в працях В. Андрущенка, Аристотеля, М. Бунге, В. Віндельбанда, В. Воронкової, І. Канта, К. Маркса, Платона, Г. Ріккєрта, Ж.-П. Сартра, Л. Фейєрбаха, та інших.

Об'єктом сучасних досліджень є функціонування і розвиток багатовимірною світу (сутності) філософії ринкових відносин як соціального, економічного і культурного феномену, що зумовлює з'ясування впливу аксіологічних вимірів сучасного підприємництва на розвиток ринкових відносин в Україні.

Філософське осмислення аксіологічних проблем ринкових відносин дозволяє вченим зробити припущення про те, що процес розвитку соціально-ціннісних орієнтацій підприємницької діяльності відповідає тріадичності «аксі-ціле-покладання» – «цілі-ресурси-люди» [2].

Точку відліку сучасних філософських поглядів на власність потрібно шукати, ймовірно, ще в філософії Г. Гегеля, хоча не викликає сумнівів те, що цей феномен активно й успішно досліджувався задовго до нього. Зокрема, вже Аристотель досить багато писав про власність і про небажаність її обмеження [1]. Не міг не звернутися до явища власності Джон Локк, обґрунтовуючи свою філософію лібералізму, яка виражала інтереси започаткованого в сучасній Європі капіталізму. Поширивши концепцію суспільного договору в сферу матеріального, він вказував, що люди «... шляхом договору й угоди затвердили власність» [7, с. 288]. Разом з тим, мислитель зазначав, що власність – це природний стан, що передує взаємодії людей. Люди змушені взаємодіяти з приводу власності з єдиної причини: внаслідок тісноти і нестачі землі. Тому вони і уклали договір, який, тим не менш, до змісту самої власності нічого не додав. З природно-правових позицій Дж. Локк виділяв тріаду недоторканих, невід'ємних прав людини – права на життя, свободу і власність [8, с. 8]. Надалі прихильники лібералізму підхопили і розвинули ідеї Дж. Локка про власність [3,7,8].

Гегелівська філософія власності ближче до лібералізму. Однак, на відміну від Дж. Локка, Г. Гегель не визнавав за нею властивості самодостатності. Власності без взаємодії немає. Право власності як раз і створює зіткнення і узгодження волі суб'єктів з протилежними інтересами. Найбільш яскраво відносини власності, по Г. Гегеля, проявляються в стосунках товарного обміну. Дане твердження в повній мірі узгоджується з основними постулатами гегелівської філософії, в центрі якої стоїть категорія свободи: «... вихідною точкою є воля, яка вільна; так що свобода складає її субстанцію і визначення та система права є царство здійснення свободи» [4, с. 67]. Свобода особистості для того, щоб вона могла б висловитися в «вільному бутті», повинна якимось чином матеріалізуватися. І в якості первинного матеріалу людської

свободи виступають речі, тому «... перший вид свободи є той, який ми дізнаємося як власність» [4, с. 94].

У той час М. Бунге висловлюючи власний погляд на різні засоби ринкових взаємодій вказує, що грошові знаки не тотожні з кредитними. Цінність грошей виражається у їхній самостійності, а на цінність кредиту впливають гарантії [7; 8; 9; 10; 11]. Україна має подолати бідність і не потрапити до кола країн світу, які не відбулися (С. Таруга).

Отже, власність як економічна категорія пов'язана з конкретними об'єктами філософії ринкових відносин – речами, грошима, результатами інтелектуальної діяльності, фактичним ставленням людей до цих об'єктів. Аксиологічні виміри філософії ринкових відносин – в досягненні економічної свободи, інвестицій в людський капітал, легкості ведення бізнесу, досягненні високих індексів щастя, людського розвитку, здоров'я, добробуту, розумного, сталого і всеохопного зростання та креативної економіки, відповідального публічного управління.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Политика. Афинская полития / Аристотель; вступ. ст. Е.И. Темнова. – Москва: Мысль, 1997. – 458 с.
2. Веселова В. В. Аксиологические основы предпринимательской деятельности: дис... канд. философ. наук: 09.00.11 / Веселова Вера Васильевна. – Якутск, 2006. – 177 с.
3. Воронкова В.Г. Планування та прогнозування в умовах ринку: Навч. посіб. / В.Г. Воронкова. – Київ: ВД «Професіонал», 2006. – 608 с.
4. Гегель Г. Философия права / Г. Гегель. – Москва: Мысль, 1990. – 524 с.
5. Локк Дж. Сочинения: в 3 т. / Дж. Локк. – М.: Мысль, 1988. – Т. 3. – 668 с.
6. Олексенко Р. І. Філософська рефлексія розвитку ринкового господарства в Україні у ХІХ-ХХ століттях у поглядах М. Бунге / Р. І. Олексенко // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2017. – Вип. 15. – С. 105–107.
7. Олексенко Р.І. Концептуальні пріоритети формування сучасної людини економічної / Р.І. Олексенко, В.В. Молодиченко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2017. – № 70. – С. 164–175.
8. Олексенко Р.І. Особливості формування світоглядних цінностей креативних підприємців в умовах глобальних викликів та трендів розвитку сучасного світу / Р. І. Олексенко. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2017. – 228 с.